

SZLAKIEM SOLIDARNOŚCI

Pokojowa rewolucja Solidarności – nasz największy
narodowy sukces – **zaczęła się w Gdańsku.**

Była początkiem upadku komunizmu
nie tylko w Polsce, ale i w całej Europie.

Z przyjemnością zapraszamy
na spacer szlakiem SOLIDARNOŚCI,
miejsc i idei.

KARTA TURYSTY TOURIST CARD

**KARTA TURYSTY
TWÓJ SPOSÓB NA GDAŃSK**

kartaturysty.visitgdansk.com

SPIS TREŚCI

START

foto. Gdańska Organizacja Turystyczna

Szlak Solidarności

DWORZEC PKP GDAŃSK GŁÓWNY

ul. Podwale Grodzkie 1

Budynek dworca wzniesiono w 1900 r., w stylu zwanym gdańską odmianą niderlandzkiego renesansu. Tutaj doszło do wydarzeń zwanych rewoltą grudniową – robotniczych protestów, które ogarnęły polskie Wybrzeże w dniach 14–22 grudnia 1970 r. Robotnicy protestowali przeciwko podwyżkom cen żywności. 15 grudnia przed Dworcem PKP Gdańsk Główny przechodziła kolumna strajkujących. Pod gąsienicami transportera opancerzonego zginął wówczas stoczniowiec – Kazimierz Stojceki. Oddziały milicji i wojsko strzelały do robotników z ostrej broni. **Podczas rewolty grudniowej zginęło 41 osób: 18 w Gdyni, 16 w Szczecinie, 6 w Gdańsku i 1 osoba w Elblągu.** Doświadczenie, jakie zebrali protestujący robotnicy, oraz pamięć o zabitych w grudniu 1970 r. zaprezentowały w sierpniu 1980 r. „Grudzień był szary i ponury, a Sierpień wesoły i radosny” – wspomina stoczniowiec Jerzy Czarniecki.

Przejdź tunelem podziemnym na drugą stronę ulicy, skreć w lewo, kierując się na pl. Solidarności. Po ok. 10 minutach dojdiesz do dawnej bramy stoczni, Europejskiego Centrum Solidarności oraz pomnika Poległych Stoczniowców 1970.

1

fol. Zenon Mirota / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

STOCZNIA GDAŃSKA

Plac Solidarności

Stocznia Gdańska im. Lenina w czasach komunistycznej Polski była największym zakładem produkcji okrętowej w Polsce. Jej historia sięga XIX w. Wcześniej istniała tu stocznia Jana Klawitera, ale kolebką dzisiejszej były: Stocznia Cesarska i Stocznia Schichaua. Po I wojnie światowej utworzono tu międzynarodową spółkę, w której obok kapitału polskiego (20%) i gdańskiego (20%) obecny był także kapitał brytyjski i francuski (po 30%), a stocznia otrzymała nazwę The International Shipbuilding and Engineering Company Limited. W czasie II wojny światowej stocznia realizowała zamówienia dla Kriegsmarine, marynarki wojennej III Rzeszy. Po wojnie z połączenia dwóch zakładów, dawnej Stoczni Gdańskiej (wcześniej Cesarskiej) i Stoczni Schichaua, powstało jedno przedsiębiorstwo państwowe – Stocznia Gdańska. W latach 70. i 80., podczas największego rozkwitu, zatrudniała ok. 17 tys. pracowników i zajmowała teren ok. 70 hektarów. Dziś tereny Stoczni Gdańskiej są ważną przestrzenią pamięci Polaków i Europejczyków, gdzie doszło do robotniczych protestów w latach 70. i 80. oraz powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. Robotnicze strajki oraz powstanie Solidarności są jednym z najważniejszych wydarzeń w najnowszej historii Polski i świata, bo przyczyniły się do upadku komunistycznego imperium i odzyskania pełnej wolności przez wiele państw.

Główne wejście do Stoczni Gdańskiej wiedzie przez HISTORYCZNĄ STOCZNIOWĄ BRAMĘ NR 2. Dziś można ją przekroczyć bez problemu, ale jeszcze kilkanaście lat temu strażnicy kontrolowali dokumenty, a nieproszonych gości nie wpuszczali na teren zakładu. 16 grudnia 1970 r. w tym miejscu rozegrał się dramat. Przed bramą wojsko otworzyło ogień do protestujących robotników. Życie straciło dwóch stoczników: Jerzy Matelski i Stefan Mosiewicz. Rannych zostało 11 osób. Przez następne lata w każdą rocznicę tych tragicznych

wydarzeń potajemnie przy bramie składano kwiaty i palono znicze, które funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa (SB) natychmiast usuwali, chcąc zatrzeć niewygodną dla władz pamięć o zabitych. W 1980 r., w czas sierpieniowego strajku, który wybuchł w obronie zwolnionej z pracy działaczki opozycji demokratycznej Anny Walentynowicz, Brama nr 2 stała się miejscem symbolicznym. Ludzie spontanicznie ukwiecili bramę i zawiesili na niej obraz z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej i fotografię papieża Jana Pawła II. To tu strajkujący spotykali się z członkami rodzin, a tłumy gdańszczyzan przychodziły, by wesprzeć protestujących. 31 sierpnia 1980 r. Lech Wałęsa wszedł na Bramę nr 2 i ogłosił zakończenie strajku oraz podpisanie Porozumienia Gdańskiego. W stanie wojennym Bramę nr 2 staranował czołg. Po 1989 r. stała się ona ważnym miejscem pamięci. 18 stycznia 2019 r. przez Bramę nr 2 przeszedł kondukt żałobny zamordowanego prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza.

Budynek, który dziś nazywany jest SALĄ BHP, powstał pod koniec XIX w. i służył jako skład torped. W latach 60. XX w. zaaranżowano go na budynek szkoleniowy, następnie zaś stworzono tu stoczniową salę konferencyjną i muzeum zakładowe. W czasie rewolty grudniowej to w Sali BHP stoczniowa Rada Delegatów toczyła rozmowy z kierownictwem zakładu. Pod koniec lat 70. budynek został zmodernizowany. W 1980 r. Sala BHP stała się miejscem obrad Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego (MKS), reprezentacji strajkujących zakładów pracy. Prowadzono tu kluczowe negocjacje z przedstawicielami władz państwowych. Reprezentanci rządu zgodzili się na postulaty strajkujących i 31 sierpnia 1980 r. podpisali historyczne porozumienie. Powstał wówczas pierwszy w bloku wschodnim niezależny związek zawodowy – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”.

fot. Stefan Kraszewski / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

POMNIK POLEGŁYCH STOCZNIOWCÓW 1970

Plac Solidarności

To pierwszy w komunistycznej Polsce pomnik upamiętniający ofiary reżimu komunistycznego. Postulat upamiętnienia zabitych w Grudniu '70 po raz pierwszy zgłosił w 1971 r. Henryk Lenarciak – stoczniowiec, uczestnik protestów. Władze początkowo przychyliły się do postulatu robotników, ostatecznie jednak się wycofały. Stoczniovcóm pozostało nielegalne składanie kwiatów i palenie zniczy przed Bramą nr 2. W Sierpniu '80 budowę pomnika jednym z postulatów uczynił Międzyzakładowy Komitet Strajkowy (MKS). Po mszy, odprawionej 17 sierpnia w miejscu, gdzie zginęli stoczniovców, wkopano drewniany krzyż, a w Sali BHP pojawiła się makietka przyszłego pomnika. Autorem koncepcji monumentu był stoczniovców inżynier Bogdan Pietruszka.

Projekt został zaakceptowany przez MKS, a 1 września 1980 r. powstał Społeczny Komitet Budowy Pomnika. Po trzech miesiącach intensywnych prac, 16 grudnia 1980 r., w obecności przedstawicieli Solidarności, Kościoła katolickiego i komunistycznych

władz oraz tysięcy ludzi z całego kraju, pomnik Poległych Stoczniovców 1970 został odsłonięty. Monument składa się z trzech 42-metrowych krzyży z przybitymi do niego kotwicami – oznaką nadziei ukrzyżowanych podczas robotniczych protestów z 1956, 1970 i 1976 r. Znajdują się na nim płaskorzeźby ze scenami z życia stoczniovców i cytat z wiersza „Który skrzywdziłeś” Czesława Miłosza.

Pomnik stał się miejscem pamięci i symbolem polskiej drogi do wolności. W tym miejscu hold zabitym oraz wszystkim, którzy przyczynili się do zwycięstwa nad komunizmem, oddali m.in. papież Jan Paweł II, prezydenci USA – Ronald Reagan i George Bush senior oraz premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher. W 2005 r. przywódcy państw europejskich podpisali w tym miejscu akt erekcyjny Europejskiego Centrum Solidarności.

foto. Renata Dąbrowska / Archiwum ECS

EUROPEJSKIE CENTRUM SOLIDARNOŚCI

Plac Solidarności 1

Europejskie Centrum Solidarności (ECS) to instytucja kultury upamiętniająca pokojową rewolucję Solidarności, kultywująca jej pamięć, wspierająca ruchy wolnościowe, inicjująca debatę o współczesnych problemach świata oraz ucząca, jak myśleć i działać solidarnie. ECS powstało w 2005 r. z inicjatywy prezydenta Gdańska Pawła Adamowicza. Siedzibę przy pl. Solidarności 1 otwarto 30 i 31 sierpnia 2014 r. Z zewnątrz widzimy oryginalnie zaprojektowany budynek, doskonale komponujący się ze stoczniową architekturą. Wewnątrz znajdziemy ogród zimowy, audytorium, bibliotekę, sale warsztatowe, archiwum, mediątekę, siedziby gdańskich organizacji pozarządowych, biuro Lecha Wałęsy i Wydział Zabaw dla dzieci. Z tarasu widokowego rozpościera się panorama na tereny dawnej Stoczni Gdańskiej oraz na Stare i Główne Miasto. W ECS corocznie odbywa się ponad 500 wydarzeń, m.in. konferencje, debaty, festiwale, projekty dla dzieci i młodzieży, spektakle teatralne i pokazy filmowe.

Sercem budynku jest wystawa stała, do której zwiedzenia serdecznie zachęcamy. W sugestywny i nowoczesny sposób opowiada historię Solidarności – ruchu społecznego, który w szczytowej fazie liczył 10 mln członków i dokonał pokojowej rewolucji – ale też dzieje ruchów opozycyjnych i zmian w całej Europie Środkowej

i Wschodniej. Można tu obejrzeć m.in. tablice, na których w Sierpniu '80 strajkujący wypisali 21 postulatów i wywiesili je na Bramie nr 2, a dziś – uznawane za jeden z najważniejszych dokumentów XX wieku – widnieją na liście światowego dziedzictwa UNESCO „Pamięć Świata”. Jest wózek akumulatorowy, który podczas strajku służył za środek transportu, mównicę i konfesjonał, przestrzelona kurtka 20-letniego Ludwika Piernickiego, jednej z ofiar Grudnia '70, ale i filmy, opowieści, instalacje. Wystawę stałą można zwiedzać samodzielnie, z audio-przewodnikiem lub przewodnikiem.

Historyczny zespół obiektów Stoczni Gdańskiej – Sala BHP, Brama nr 2, Plac Solidarności z pomnikiem Poległych Stoczniovców 1970 – oraz Europejskie Centrum Solidarności wyróżniono Znakami Dziedzictwa Europejskiego. ECS zostało również uhonorowane jako pierwsza placówka w Polsce Nagrodą Muzealną Rady Europy 2016 – uznano je za „fascynujący przykład instytucji kultury działającej na rzecz promocji wolności i solidarności”.

[/ ecs.gda.pl](http://ecs.gda.pl)

Kieruj się na lewo, ul. Łagiewniki idź do ul. Stolarskiej, po prawej stronie zobaczysz świątynię.

fol. Gdańska Organizacja Turystyczna

KOŚCIÓŁ ŚW. BRYGIDY

ul. Profesorska 17

Początki gotyckiej świątyni sięgają XIV w. Duży wpływ na powojenne losy kościoła miał jej wieloletni proboszcz, ks. Henryk Jankowski (1936–2010). Miano kapelana Solidarności otrzymał po tym, jak w Sierpniu '80 odprawił mszę dla strajkujących w Stoczni Gdańskiej im. Lenina, a później parafia stała się duchowym ośrodkiem NSZZ „Solidarność”. W kolejnych latach nieformalne biuro miał tu Lech Wałęsa i Solidarność, centrum pomocy charytatywnej i działało wolnej od cenzury kultury. Po nabożeństwach odprawianych w intencji ojczyzny Lech Wałęsa przemawiał tu podczas wieców.

W kościele znajduje się największy na świecie bursztynowy ołtarz, którego centralną częścią jest wizerunek Matki Boskiej Opiekunki Ludzi Pracy.

Należy wrócić do ul. Stolarskiej, potem na wprost przejść ul. Igielnicą do Podwala Przedmiejskiego, skrócić w prawo, przejść przez jezdnię w ul. Lawendową, która wie-
dzie pod mury kościoła.

fol. gdansk.pl

BAZYLIKA ŚW. MIKOŁAJA

ul. Świętojańska 72

Jedna z najstarszych świątyń w Gdańsku, powstała u schyłku XII w. i jako jedyna przetrwała II wojnę światową w nienaruszonym stanie. We wnętrzu zachowało się bogate wyposażenie gotyckie, renesansowe, barokowe i rokokowe. W XIII w. kościół objął zakon dominikanów. W czasach PRL świątynia odgrywała ważną rolę jako opozycyjny ośrodek kultury i edukacji. To tu o. Ludwik Wiśniewski (ur. 1936) prowadził duszpasterstwo akademickie, do którego należeli opozycjoniści, m.in. założyciele Ruchu Młodej Polski, jak Aleksander Hall, Arkadiusz Rybicki, Grzegorz Grzelak, Maciej Grzywaczewski, Dariusz Kobzdej i Marian Terlecki.

Zakonnik prowadził również zajęcia samokształceniowe z młodzieżą, głównie z uczniami gdańskich liceów – Jedyńki (I LO) oraz Topolówki (III LO). Działało tu duszpasterstwo środowisk twórczych, organizowano wystawy, spektakle teatralne i spotkania z twórcami, m.in. Zbigniewem Herbertem, Wisławą Szymborską, ks. Józefem Tischnerem czy Ryszardem Kapuścińskim. Z gdańszczanami w murach kościoła spotykali się również czołowi działacze opozycji, m.in. Tadeusz Mazowiecki i Bronisław Geremek.

UWAGA! Z powodu budowlanych prac remontowych świątynia jest zamknięta.

Należy wrócić na ul. Lawendową i kontynuować spacer ulicami Szklary i Złotników, które prowadzą do bazyliki Mariackiej.

fol. Gdańska Organizacja Turystyczna

BAZYLIKA MARIACKA

ul. Podkramarska 5

Bazylika Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Gdańsku (bazylika Mariacka) to największa średniowieczna świątynia z cegły w Europie. Ważną postacią w formowaniu się gdańskiej myśli patriotycznej i działalności opozycyjnej był proboszcz kościoła – ks. Józef Zator-Przytocki (1912–1978). Po II wojnie światowej został aresztowany m.in. za przynależność do Armii Krajowej, podany brutalnemu śledztwu i skazany na 15 lat pozbawienia wolności. Po opuszczeniu więzienia wrócił do Gdańska. Mimo przesładowań ze strony władz państwowych za krytycyzm wobec PRL nie zaprzestał działalności duszpasterskiej i patriotycznej. To on zainicjował odprawianie nabożeństw za ojczyznę w święta narodowe nieuznawane przez władze – 3 maja i 11 listopada.

Przed obrazem Matki Boskiej Ostrobramskiej przez trzy miesiące odmawiano modlitwy w intencji uwolnienia działaczy aresztowanych po udziale w patriotycznej manifestacji 3 maja 1980 r. **W latach 80. na plebanii bazyliki spotykali się potajmnie działacze zdelegalizowanej po ogłoszeniu stanu wojennego Solidarności.**

W świątyni przez wieki grzebano zasłużonych gdańszczan, tutaj pochowano m.in. Macieja Płażyńskiego – wojewodę gdańskiego, marszałka Sejmu i wicemarszałka Senatu, który zginął w katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem, oraz Pawła Adamowicza – zamordowanego prezydenta Gdańska.

Ulicą Świętego Ducha przejdź do Targu Drzewnego, a następnie skręć na prawo.

fot. gdansk.pl

GŁAZ-POMNIK DARIUSZA KOBZDEJA

Plac Kobzdeja

Głaz opatrzony fragmentem wiersza Zbigniewa Herberta pt. „Przesłanie Pana Cogito” upamiętnia działacza opozycji demokratycznej w PRL – Dariusza Kobzdeja (1954–1995). Już w czasie studiów w gdańskiej Akademii Medycznej związał się z opozycyjnym Ruchem Obrony Praw Człowieka i Obywatela. W 1978 i 1979 r. pod Bramą nr 2 Stoczni Gdańskiej, mimo zakazu władz, publicznie wraz z kolegami oddawał hołd pomordowanym w grudniu 1970 r. Był jednym z liderów Ruchu Młodej Polski. 3 maja 1980 r., po manifestacji patriotycznej został pobity i aresztowany przez Służbę Bezpieczeństwa, a następnie – razem z Tadeuszem Szczudłowskim – skazany na trzy miesiące więzienia.

W obronie uwięzionych podziemie drukarze wydrukowali ok. 100 tys. ulotek. Była to jedna z największych takich akcji opozycji na Wybrzeżu, dzięki której całe Trójmiasto dowiedziało się o zatrzymanych opozycjonistach. Z więzienia wyszli po trzech miesiącach. Podczas przyjęcia na ich cześć, w mieszkaniu działaczy opozycji Ewy i Piotra Dyków, 9 sierpnia ustalono w konspiracji termin i sposób rozpoczęcia strajku sierpniowego w Stoczni Gdańskiej.

Dariusz Kobzdej brał udział w strajku sierpniowym w Stoczni Gdańskiej, a następnie przewodniczył regionalnemu, później zaś ogólnopolskiemu Komitetowi Obrony Więzionych za Przekonania. W czasie stanu wojennego pozostawał w ukryciu. Po 1989 r. angażował się w działalność społeczną i humanitarną. Zmarł na zapalenie płuc.

Pomnik znajduje się w sercu Targu Drzewnego, naprzeciw skweru.

fot. Janusz Balanda Rydzewski / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

POMNIK KRÓLA JANA III SOBIESKIEGO

Targ Drzewny

Pomnik autorstwa Tadeusza Barączca, upamiętniający zwycięstwo króla Jana II Sobieskiego nad Turkami w bitwie pod Wiedniem (1683), ufundowali Lwowianie w 1898 r. Pięć lat po II wojnie światowej z Lwowa, który znalazł się w granicach ZSRR, pomnik zwrócono Polsce. Trafił do Gdańska, z którym Jan III Sobieski miał silne związki – był właścicielem wielu pomorskich starostw, w Gdańsku urodził się jego syn, wspomógł budowę Kaplicy Królewskiej. Podobnie jak dla Lwowian, tak i dla gdańszczan pomnik stał się symbolem wolności.

W latach 70. i 80. tutaj odbywały się patriotyczne manifestacje, które wyruszały z bazyliki Mariackiej. Dziś to obowiązkowy punkt na mapie Parady Niepodległości, organizowanej 11 listopada. Tutaj też odbywają się uroczystości upamiętniające uchwalenie Konstytucji 3 maja.

Należy przejść na przeciwną stronę ul. Wały Jagiellońskie i Huciskiem dotrzeć do Targu Rakowego.

fol. gdansk.pl

POMNIK ANTONIEGO BROWARCZYKA I OFIAR STANU WOJENNEGO

Targ Rakowy

Monument w formie płaskorzeźby, autorstwa Giennadija Jerszowa, odsłonięto w 2016 r. Upamiętnia Antoniego Browarczyka (1961–1981) i pozostałe ofiary stanu wojennego w Gdańsku. Antoni Browarczyk był kibicem Lechii Gdańsk, uczęszczał do duszpasterstwa dominikanów, praktykował w zakładzie elektromechaniki. Po Sierpniu '80 wstąpił do NSZZ „Solidarność”. Kolportował ulotki, rozwieszał plakaty, uczestniczył w manifestacjach.

17 grudnia 1981 r. w centrum Gdańska doszło do gwałtownych walk ulicznych. Po godz. 16 funkcjonariusze broniący dostępu do Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku (duży biały budynek, dziś siedziba prokuratury, przy Wałach Jagiellońskich 36) strzelali ostrą amunicją w kierunku protestujących. 20-lletni Antoni Browarczyk został śmiertelnie postrzelony,

był jedną z pierwszych i najmłodszych ofiar stanu wojennego. Na grobie, który znajduje się na cmentarzu Łostowickim, został wryty wiersz jego siostry, Grażyny: „Tu leży nasz Polak – syn, i prawda gorzka jest taka, że padł na ulicy Gdańska, a strzał był też z ręki Polaka”.

Jedziemy do dzielnicy Wrzeszcz. Na przystanku tramwajowym Brama Wyzynna trzeba wsiąść do tramwaju linii nr 2, 6 lub 9. Punkt podróży nr 10 nie wymaga przerwania podróży. Wsiadamy na przystanku Miszewskiego i udajemy się w górę al. Grunwaldzkiej, aż do skwerku.

fol. gdansk.pl

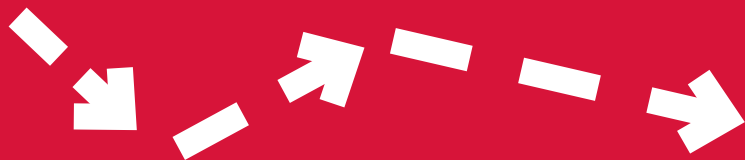
PRZYSTANEK TRAMWAJOWY OPERA BAŁTYCKA

al. Zwycięstwa 15

To tu 15 sierpnia 1980 r. tramwajarka **Henryka Krzywonos (ur. 1953)** zawołała do podróżnych: „Ten tramwaj dalej już nie pojedzie!”. Strajk Komunikacji Miejskiej nazywanej „nerwem Trójmiasta”, solidaryzujący się z protestującymi w Stoczni Gdańskiej, trwał już od rana. 16 sierpnia, po ogłoszeniu przez Lecha Wałęsę zakończenia protestu, Henryka Krzywonos wraz z Aliną Pienkowską, Ewą Ossowską i Anną Walentynowicz zatrzymywała wychodzących z zakładu robotników.

Strajk udało się uratować – Lech Wałęsa ogłosił, że protest w solidarności z innymi zakładami pracy będzie kontynuowany. Utworzono Międzyzakładowy Komitet Strajkowy (MKS), w skład którego weszła także Henia – tramwajarka.

MKS uchwalił 21 postulatów o charakterze ogólnospołecznym, w tym żądanie wolnych związków zawodowych i prawa do strajku. Henryka Krzywonos była jedną z sygnatariuszek Porozumienia Gdańskiego.

fot. gdansk.pl

POMNIK ANNY WALENTYNOWICZ

Skwer Anny Walentynowicz

Pomnik działaczki opozycji demokratycznej w PRL, autorstwa Stanisława Milewskiego, został odsłonięty w 2015 r. Anna Walentynowicz (1929–2010) pracowała jako spawaczka, następnie suwnicowa w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Była działaczką Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża. 7 sierpnia 1980 r. została powiadomiona o zwolnieniu z pracy, co było jawną szykaną, ponieważ brakowało jej do emerytury zaledwie pięć miesięcy pracy.

W jej obronie rozpoczął się strajk sierpniowy w Stoczni Gdańskiej im. Lenina. Anna Walentynowicz weszła w skład kierownictwa Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Kiedy ważyły się losy strajku, 16 sierpnia, wraz z innymi kobietami uratowała strajk, zatrzymując stoczniovców opuszczających zakład. Po Sierpniu '80 krytykowała Lecha Wałęsę i została usunięta z kierownictwa związku. Była inwigilowana przez Służbę Bezpieczeństwa, wielokrotnie zatrzymywana i aresztowana, w czasie stanu wojennego internowana.

W 1991 r. zatrudniła się w Stoczni Gdańskiej, ponieważ brakowało jej jednego roku pracy do emerytury. Okazało się, że ZUS rzekomo zgubił część jej dokumentacji. Po roku pracy powiedziała: „Odchodzę, tym razem na dobre i pierwszy raz z własnej woli”. **Zginęła 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie rządowego samolotu pod Smoleńskiem. Odstaniając pomnik Anny Walentynowicz, prezydent Gdańska Paweł Adamowicz nazwał ją „suwnicową, która zmieniła świat”.**

Kontynuujemy spacer w górę al. Grunwaldzka, skręcamy w ul. Romana Dmowskiego, Nieopodal, przy ul. Sienkiewicza 10, pamiątkowa tablica przywołuje pamięć mieszkańca tej kamienicy – Arkadiusza Rybickiego (1953–2010), współzałożyciela Ruchu Młodej Polski.

fot. gdansk.pl

PIERWSZA SIEDZIBA MIĘDZYZAKŁADOWEGO KOMITETU ZAŁOŻYCIELSKIEGO

ul. Romana Dmowskiego 13

(dawna Juliana Marchlewskiego)

W tej kamienicy mieściła się pierwsza siedziba Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność”. 1 września 1980 r., po podpisaniu Porozumienia Gdańskiego, prezydium Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego przekształciło się w prezydium Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego (MKZ). Lokal przyznał działaczom, jeszcze przed zakończeniem strajku w Stoczni Gdańskiej, wojewoda gdański Jerzy Kłodziejski.

1 września 1980 r. mieszkanie na Marchlewskiego szczelnie wypełnili organizatorzy związków, współpracownicy, przybysze z różnych stron Polski, a przed kamienicą rosła kolejka interesantów.

Pierwsze posiedzenie odbyło się 3 września. Ustalono, że organizacje związkowe, powstające wówczas w całym kraju, będą skupione w ramach struktury regionalnej. Szybko się okazało, że lokal jest za mały, by wytrzymać napór ludzi i spraw. Związkowców czekała przeprowadzka...

Wracamy na al. Grunwaldzką, skręcamy w prawo. Po chwili dojdziemy pod numer 103.

fol. Leszek Biernacki / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

SIEDZIBA NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” al. Grunwaldzka 103

Siedzibę NSZZ „Solidarność” przeniesiono do dawnego Hotelu Morskiego, dziś już nieistniejącego. Na parterze budynku mieścił się klub stoczniowy Ster, w którym 17 września 1980 r. odbyło się spotkanie działaczy z całego kraju. Ponad 200 osób z 30 miast debatowało nad sposobem, w jaki związki powinny być zorganizowane. Postanowiono utworzyć jeden związek zawodowy.

Organem koordynującym działalność struktur regionalnych i zakładowych związku była Krajowa Komisja Porozumiewawcza (KKP).

Autorem nazwy związku jest Karol M-dzelewski. Przejeżdżając w czasie sierpniowego strajku przez Pruszcz Gdański, na jednej z hal fabrycznych zobaczył transparent „MKZ – solidarność”. 13 grudnia 1981 r.

siedziba związku została zajęta przez oddziały Zmotoryzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej (ZOMO). Drzwi do pomieszczeń rozbijano siekierami i łomami, niszczone sprzęt, wyrzucano dokumentację. Takimi smutnymi obrazkami zakończył się czas drugiej siedziby Solidarności. Związek został zdelegalizowany.

Jedziemy do dzielnicy Oliwa. Najkorzystniej dotrzeć do niej kolejką SKM z dworca Gdańsk-Wrzeszcz, do którego dojedziemy, skręcając z al. Grunwaldzkiej w ul. Klono-wą. Wysiść należy na stacji Gdańsk Przy-morze – Uniwersytet. Hala Oliwia znajduje się w al. Grunwaldzkiej, po przeciwległej stronie stacji (widoczna jest z peronu SKM).

ft. Leonard Szmaglik / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

I KRAJOWY ZJAZD DELEGATÓW NSZZ „SOLIDARNOŚĆ”

Hala Olivia, al. Grunwaldzka 470

Halę widowiskowo-sportową oddano do użytku w 1972 r. We wrześniu i październiku 1981 r. została wynajęta przez władze NSZZ „Solidarność”, które zorganizowały w niej obrady I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”. Było to wielkie przedsięwzięcie organizacyjne. Z całego kraju przyjechało 898 delegatów. Goście byli zakwaterowani w hotelach i domach akademickich w Gdańsku. W hali, w której prowadzono obrady, zorganizowano również duże centrum prasowe z rozmównicami telefonicznymi, teleksami, telewizją przemysłową, kabinami tłumaczy, sprzętem poligraficznym.

Podczas obrad ukazywała się gazeta „Głos Wolny”, wydawana także w języku angielskim („Congress Post”). Z państw zachodnich przyjechało 18 delegacji związkowych, 720 gości zaproszonych przez Lecha Wałęsę. Akredytację otrzymało 275 dziennikarzy zagranicznych, w tym radziecki i chiński. Zjazd był miejscem autentycznej debaty, namiastką wolnej i demokratycznej Polski. W czasie zjazdu w demokratyczny sposób związek wybrał swego przewodniczącego – Lecha Wałęsę.

Przyjęto również ponad 70 dokumentów i program reform kraju, zwany „Samorządna Rzeczpospolita”. Wśród postulatów były: powszechne prawo do pracy, jasny podział kompetencji organów państwa, demokratyzacja życia publicznego, utworzenie samorządów pracowniczych w zakładach pracy oraz samorządów terytorialnych. Rozumiejąc siłę oddziaływania idei solidarnościowych, delegaci uchwalili treść odezwy do działaczy z innych krajów bloku wschodniego. W „Pośłaniu do ludzi pracy Europy Wschodniej” wzywali ich do wspólnej, solidarnej walki o swoje prawa.

Czeka nas ok. 25-minutowy spacer, podczas którego wracamy na ul. Kołobrzeską, skręcamy w prawo w ul. Słupską, dochoodzimy do ul. Hynka, po czym skręcamy w lewo w ul. Pilotów (blok z numerem 17 mieści się w pobliżu ulicy Startowej). Możemy też wsiąść do kolejki SKM, którą dojedziemy do przystanku Gdańsk-Zaspa i dojdziemy na miejsce po 10-minutowym spacerze ul. Franciszka Hynka.

foto: Stefan Kraszewski / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

MIESZKANIE RODZINY WAŁĘSÓW NA ZASPIE

ul. Pilotów 17 D

W 1968 r. Lech Wałęsa wynajmował pokój – w kamienicy przy ul. Kartuskiej 28, potem w kamienicy przy ul. Malczewskiego, następnie w domku jednorodzinny przy ul. Beethovena 30d oraz w hotelu robotniczym przy ul. Klonowicza. W 1972 r. Lech Wałęsa, jako pracownik Stoczni Gdańskiej im. Lenina, otrzymał przydział mieszkania dwupokojowego o powierzchni 36 m kw. na osiedlu w dzielnicy Stogi, przy ul. Wrzosy 26 c/5. Tam mieszkał do 1980 r. wraz z żoną Danutą i piątką dzieci. Po zakończeniu strajku sierpniowego decyzją wojewody 4 września rodzina Wałęsów otrzymała nowe lokum przy ul. Pilotów 17d, powstałe z połączenia dwóch lokali mieszkalnych. Przeprowadzka była możliwa dzięki... zachodnim dziennikarzom, którzy ukazywali lidera strajku mieszkającego z wielodzietną rodziną w dwóch pokojach. Mieszkanie na Zaspie stało się centrum spotkań lidera związku z działaczami, dziennikarzami, politykami oraz zwykłymi ludźmi. W stanie wojennym przed blokiem tłumnie zbierali się manifestanci, by wesprzeć internowanego przewodniczącego związku. 1 maja 1982 r. liczny pochód zwolenników Lecha Wałęsy przeszedł ulicami miasta, a zakończył się manifestacją właśnie przed blokiem na Zaspie. Po zdelegalizowaniu Solidarności w stanie wojennym nieformalne biuro organizacji przeniosło się właśnie tu. Pod pełną kontrolą Służby Bezpieczeństwa, obserwowane 24 godziny na dobę,

było miejscem, do którego zjeżdżali nie tylko działacze, ale przybywały też znane osobistości z kraju i zagranicy. Na Pilotów gościł m.in. Elton John. Kiedy gdańszczanie w 1983 r. dowiedzieli się, że Lech Wałęsa otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla, pod balkonem mieszkania na Zaspie znowu pojawiły się tłumy. W latach 80. mieszkanie rodziny Wałęsów na Zaspie traktowano jako najważniejsze miejsce solidarnościowej opozycji.

Po wielu latach od wyprowadzki Wałęsów z Zaspą nadal znajdziemy pamiątki po najbardziej znanym z mieszkańców dzielnicy. Na jednym z wieżowców przy ul. Dywizjonu 303 nr 33a artysta Rafał Roskowiński upamiętnił Wałęsę z Janem Pawłem II, a na Pilotów 17f znajdziemy rozbity na piksele zarys twarzy przywódcy Solidarności, stworzony przez artystę Piotra Szwabę. Te prace to część Kolekcji Malarstwa Monumentalnego, na którą składa się niemal 80 realizacji, wielkoformatowych murali na ścianach szczytowych bloków i aranżacji wejść do klatek (<http://murallegdanskasp.pl/>).

Trzeba wrócić na ul. Hynka, kontynuować spacer w górę ulicy aż do skrzyżowania z al. Rzeczypospolitej. Park znajduje się po drugiej stronie alei.

fot. Janusz Uklejewski / Zbiory Europejskiego Centrum Solidarności

PARK IM. JANA PAWŁA II

obszar pomiędzy al. Jana Pawła II
i al. Rzeczypospolitej

Park o powierzchni ponad 25 ha upamiętnienia mszę dla ludzi pracy, którą 12 czerwca 1987 r. dla miliona wiernych odprawił papież Jan Paweł II. Wizyta papieska była bardzo ważnym wydarzeniem dla Solidarności, która osłabiona stanem wojennym na nowo mogła zamianifestować swą obecność, *de facto* była fundamentem transformacji ustrojowej. Papieski ołtarz, który stanął na Zaspie, a przeszedł do historii tego typu realizacji, zaprojektował Marian Kołodziej, scenograf teatralny. Kilkudziesięciometrowa konstrukcja była alegorią okrętu Kościoła. Mogła przywołać również inne skojarzenia – ze stoczną i strajkującymi robotnikami. Papież odniósł się m.in. do etosu pracy, tak ważnego dla ludzi Solidarności: „Jeden drugiego brzemiona noście – to związane zdanie Apostoła jest inspiracją dla międzyludzkiej i społecznej solidarności. Solidarność to znaczy jeden i drugi, a skoro brzemień, to brzemień niesione razem, we wspólności.

A więc nigdy: jeden przeciw drugiemu. Jedni – przeciw drugim. I nigdy «brzemień» dźwigane przez człowieka samotnie. Bez pomocy drugich”.

Dziś po tej ważnej dla Gdańska, dla Polski i dla Europy wizycie Jana Pawła II pozostał ślad w postaci parku nazwanego jego imieniem oraz pomnika papieża stojącego nieopodal.

koniec

To już koniec podróży, dziękujemy i zachęcamy do codziennego praktykowania międzyludzkiej solidarności!

Szlak Wolności i Lecha Wałęsy

Spacerując gdańskim Szlakiem Solidarności wypatrujcie na fasadach budynków owalnych tablic, którymi Miasto Gdańsk oznacza miejsca związane z solidarnościową działalnością **Prezydenta Lecha Wałęsy**. Pierwsza tablica została uroczystie odsłonięta we wrześniu 2018 roku, w ramach obchodów 30. **Rocznicy Przyznania Lechowi Wałęsie Pokojowej Nagrody Nobla**.

Dzięki miejskiemu systemowi tablic każdy z nas może zobaczyć gdzie odbywały się oficjalne wydarzenia, jak **I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ Solidarności w Hali Oliwii**. Tajne spotkania, jak to w domu **Ewy i Piotra Dyków** przy u. Sienkiewicza 10,

podczas którego ustalono datę Strajku Sierpniowego. Czy mieszkanie Noblisty, w domu przy Pilotów 17, gdzie życie rodzinne nieustannie przenikało się ze związkową aktywnością oraz zainteresowaniem Służb Bezpieczeństwa.

Idea stworzenia **Szlaku Wolności i Lecha Wałęsy** została zainspirowana publikacją Gdańsk według Lecha Wałęsy autorstwa Piotra Adamowicza, Andrzeja Drzycimskiego i Adama Kinaszewskiego, wydaną w 2008 roku przez Urząd Miejski w Gdańsku. Autorką projektu owalnych, emaliowanych tablic jest dr Anita Wasik z Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku.

fot. Grzegorz Mehring /gdansk.pl

Europejskie
centrum
solidarności

GDĄŃSK

Gdańska Organizacja Turystyczna

ul. Uczniowska 22, 80-530 Gdańsk

tel.: (+48) 58 305 70 80

e-mail: got@visitgdansk.com

www.visitgdansk.com

Teksty i opracowanie merytoryczne:

dr Jakub Kufel, dr Przemysław Ruchlewski, Katarzyna Żelazek

Europejskie Centrum Solidarności

